

Milena Blažič

Svetlana Makarovič: *Balada o Sneguročki.*

Ilustrirala Anamarija Babič.

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012.

Svetlana Makarovič je najbolj reprezentativna slovenska mladinska avtorica, ki je za odrasle začela objavljati leta 1964 (*Somrak*), za otroke pa nekoliko pozneje, leta 1972 je izšla *Miška spi*. V svoji kakovostni in vsestranski karieri glasbenice, igralka, pesnice, pisateljice, prevajalke, režiserke in scenaristke je bila deležna številnih velikih priznanj (omenimo jih le nekaj: Prešernova nagrada, zlati red za zasluge predsednika republike, Levstikova nagrada za življenjsko delo). Mladinski opus Svetlane Makarovič je obsežen in raznovrsten (dramatika, pesmi, pravlјice), njena besedila odlikujeta subverziven slog in tematiziranje problemske tematike na ravni visoke umetnosti. Kot avtentična avtorica je vedno na strani književnih junakov, ki so ranljivi in ranjeni. Čeprav je tekst namenjen otrokom, je kontekst namenjen odraslim.

V njenem opusu lahko zasledujemo trpno-tvorno prepletanje ljudskega in avtorskega. Avtorica je v prvi fazi svojega ustvarjanja posnemala ljudsko izročilo v notranjih in zunanjih razmerjih elementov, vsebinsko in formalno se je približevala ljudski poetiki. V osrednjem obdobju je besedilo izrazito transformirala s svojevrstno avtorsko (subverzivno) poetiko, pri čemer so se ohranile intertekstualne povezave z ljudskim izročilom. V zrelem obdobju je ljudsko poetiko nadgradila z avtorsko – gre za zanimivo nadgradnjo obeh poetik s še tretjim “obrazom ustvarjalnosti” (Golež Kaučič, 2003), ki je bil sicer stalnica njene svojevrstne poetike – z mitskim. Obema vsebinama in formama, ljudski (variantnost) in avtorski (subverzivnost) metodi, je dodala še mitsko razsežnost – privzdignjenost in tragičnost. V najnovejšem obdobju je v slikaniški knjižni obliki objavila srednje obsežne sodobne pravlјice (*Balada o Sneguročki, Berto, zajec Langobardski, Saga o Hallgerd, Deseta hči* idr.)

Balada o Sneguročki ima petstopenjsko tradicionalno zgradbo s sodobno tematiko. Uvod (posilstvo, rojstvo in smrt), zaplet (ljubezenski

trikotnik), vrh (ljubezen do Aleksija), razplet (vodi iz sreče (!) v nesrečo, ki ni del teorije zarote ali antagonizmov, ampak je življenje kot usodna zmota) in razsnova (tragičen izid). Besedilo snovno posega v vaško-mestno okolje, jezik je vzvišen in privzdignjen. Glavna junakinja je otrok brez krivde, ki se rodi v tragični situaciji, kot posledica posilstva. Njena mlada mati umre takoj po porodu, kar v pripoved vpeljuje motiv divjega otroka. Celotno besedilo vzbuja grozo, sočutje in strah.

Po Proppu (Propp, 2005) je Sneguročka tip junaka žrtve. *Balada o Sneguročki* je epsko delo, vendar ne v smislu zgodovinskega dela, saj epsko ne obravnava določenega časovnega obdobja, ampak dogodke epskih razsežnosti v formi kratke sodobne pravljice, na primer razbojniški napad na vas, požige, umore, posilstva. Epsko osnovo predstavlja dogajanje, ki je hkrati enostavno in zapleteno. Svetlana Makarovič v *Baladi o Sneguročki* ne pripoveduje, kaj se je v resnici zgodilo, temveč kaj bi se lahko zgodilo, kaj se je velikokrat že zgodilo, kaj se po merilih verjetnosti (vojne) in nujnosti (usodnosti) utegne zgoditi.

Svetlana Makarovič s svojo ljudsko, avtorsko in mitsko poetiko ne želi ugajati bralcem – mladim ali odraslim –, veliko prvin v *Baladi o Sneguročki* je realnih (vojne, posilstva, požigi, umori ...), toda enovitost in celovitost balade o Sneguročki je nova celota, ko avtorica iz že znanih zunajliterarnih in medbesedilnih ali intertekstualnih prvin sestavi enovito in celovito enoto.

Tipologija *Balade o Sneguročki* se ujema z mednarodnim klasifikacijskim sistemom pravljič (Uther, 2004), vendar se hkrati od njega tvorno oddaljuje. Tudi v pričujočem književnem besedilu vidimo elemente ljudskega (pesmi), avtorskega (tvorni odnos do Sneguljčice idr. motivov) in mitskega (tragičnost v domnevni pravljici). Besedilo bi lahko bilo tudi etiološka ali razlagalna pravljica o tem, kako je nastal določen pojav/rastlina/roža ipd., v konkretnem primeru je to spomladanski zvonček, v ruščini imenovan *sneguročka*.

Dogajanje je pretresljivo, bralec je npr. priča razbojniškemu napadu na vas ("Iz daljave se je slišal silen hrup, rezgetanje konj in divje kričanje. Planila je pokonci in se v grozi oklenila matere, ko je zaslišala presunljiv smrtni krik, zmagoslavno rjojenje moških glasov in divji konjski topot, ki se je vse bolj bližal domači hiši. Dekle se je zbudilo iz nezavesti šele čez dolge ure v mlaki krvi."), posilstvu ("Mater so z okovanimi škornji poteptali v tla, planili na dekle, strgali z nje obleko in jo do ranega jutra posiljevali na domačem pragu."), ubojem, sadizmu ("Šla je mimo breze, s katere je viselo razmesarjeno truplo njenega očeta."). Sledi rojstvo otroka in smrt matere ("Še zadnjič je vrgla glavo vznak in iz njenega telesa se

je izvilo drobno, snežno belo dete. Tedaj je dekcle izdihnili. Ko so volkovi zavohali njeno truplo, so se pripodili, jo hipoma raztrgali in požrli njeno meso, a otroka se niso dotaknili.”). Novorojenko najde reven drvar v snežni gomili; gre za motiv najdenih otrok. Par brez otrok dekcle brez imena, ki ga ima za darilo prvega snega, poimenuje Sneguročka. Otroštvo deklice in pozneje dekleta je aluzija na Andersenov motiv snežne kraljice in mednarodni motiv snežnih otrok (ledena deklina, ledene iskre, ledena kepa, ledeni mraz, ledena roža, ledene sveče). Avtorica je tvorno nadgradila ljudski motiv v avtorski pravljici: paralelizem med koledarsko in čustveno zimo v deklici, ki ni sposobna čustvovanja – ne pozitivnega ne negativnega, kar se jasno vidi ob stikih z Aleksijem, ki sicer ima bogato zaročenko Akulino. Zveza med Aleksijem in Akulino je oddaljen indo-evropski motiv dogovorjenih porok iz modela ljudske pravljice.

Razplet je sicer pričakovan: ko se čustvena zima v Sneguročki spremeni v čustveno spomlad (ko dekcle pokaže čustva do Aleksija), umre oziroma sledi metamorfoza, ki ni ljudska, ampak avtorska in pri avtorici pogosta: sprememba književne osebe v solzo, ki v kombinaciji z luninim žarkom (*Lisjaček v luninem gozdu*, *Mesečinska struna*) pride do čarobnega učinka.

V besedilu so specifične kulturne prvine, značilne za rusko oziroma slovansko ljudsko izročilo, npr. imena (Aleksij, Aleksejuška, Akulina, Sneguročka, Stepan), poimenovanja (babuška, batjuška), poimenovanje predmetov (oljenka, ubaška idr.) Avtorica je svoje besedilo deskriptivno naslovlila pravljica (“Pravljica pa se rojeva / včasih iz gorja, / iz krivic, solza, obupa / iz ponižanja, / a vse hudo se pozabi, / le brezskrbno spite, / saj ne veste, kaj vas čaka, / ko se prebudite.”), hkrati pa jo je naslovlila kot balado, s čimer je želela poudariti distinkcijo do modela (ljudske) pravljice s srečnim koncem, v kateri niso kaznovani dobri, ampak hudobni. V *Sneguročki* je zaključek tragičen, dekcle umre. Avtorica uporablja tudi intertekstualne oblikovno-zgradbene citate v smislu etioloških oziroma razlagalnih pravljic z motivno-tematskimi reminiscencami mitskih motivov (npr. posilstva Evrope), ljudskih motivov čarobnih pomočnikov – stalnic (npr. zvezde, lune in sonca), hkrati pa prezentira arhetipske situacije (smrt matere, posilstvo, rojstvo otroka, smrt porodnice, smrt dekleta in prežitek).

Svetlana Makarovič je tvorno spremenila značilnosti ljudske pesmi iz tradicije do sodobnega načina in prepleta, ki se dogaja diahrono. Gre za zavestno uporabo ljudskih elementov in izrazito avtorsko transformacijo z dodajanjem novih pomenov idejnih struktur (Golež Kaučič, 2003). Za avtorico je značilno, da v svojem skoraj petdesetletnem ciklusu še vedno razvija svojo izrazito poetiko od ljudskega, prek avtorskega do mitskega izročila.

VIRI

- Dundes, Alan, 1996: *The Walled-up Wife: a casebook*. Madison: The University of Wisconsin press, str. 193.
- Golež Kaučič, Marjetka, 2003: *Ljudsko in umetno: dva obraza ustvarjalnosti*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.
- Propp, Vladimir, 2005: *Morfologija pravljice*; prevod: Lijana Dejak. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Uther, Hans-Jorn, 2004: *The Types of international folktales: a classification and bibliography, based on the system of Antti Aarne and Stith Thomspon*. Helsinki: Suomalainen Tiedekatemia = Academia Scientiarum Fennica.